

TENISZ ÉS ÜZLET

**A közép-kelet-európai és az OECD országok női profi tenisz játékosai
sikerének tényezői**

Doktori tézisek

Kincses Gábor

Magyar Testnevelési és Sporttudományi Egyetem
Sporttudományok Doktori Iskola

**MAGYAR TESTNEVELÉSI
ÉS SPORTTUDOMÁNYI
EGYETEM**
BUDAPEST

Témavezető: Dr. Ormos Mihály, egyetemi tanár, PhD

Hivatalos bírálók: Dr. Ács Pongrác, egyetemi tanár, PhD

Dr. Tóth Zsuzsanna Eszter, egyetemi docens, PhD

Budapest

2023

Bevezetés

A tenisz népszerűsége az elmúlt évtizedekben jelentősen megnőtt és ezzel egyidejűleg társadalmi státusa megváltozott. Az elit, felső osztály sportja mindenki számára elérhetővé vált, megfelel egy olyan középosztálybeli törekvő habitus kifejezésének, amelynek középpontjában a társadalmi megjelenés, a felemelkedés és a státus áll. A teniszt a drága felszerelések megvásárlása és a hosszú éveken át zajló egyéni edzések költségei miatt a mai napig elitsportágnak tekintik. Az összes nagy, globális profi sportág közül, ahol a nők előre törtek a státus, a jövedelem és a média figyelem tekintetében, a tenisz kiemelkedik. Sokáig többé-kevésbé fehér, középosztálybeli játék volt, de Venus és Serena Williams színre lépése az 1990-es évek végén új piacok felé fordította a teniszt. Ennek köszönhetően a legjobb játékosok a legelfogadottabb és legjobban fizetett hivatásos női sportolók lettek. Az 1960-as évektől kezdődően, az úgynevezett „open era”-nak köszönhetően, a sportágba begyűrűző üzleti jelenlét jelentősen megváltozott, napjainkban a tenisz iparágként működik. Természetesen a játékosok száma is megnőtt, ami a sport szervezési oldalát is megváltoztatta. Megalakultak a nemzetközi szövetségek. A profi férfi teniszt az ATP, míg a női profi teniszt a WTA irányítja. Ezek a szervezetek profitorientált vállalatokként kezdték meg működésüket és a tulajdonukban lévő versenyeket, mint termékeket próbálták a legjobb áron értékesíteni. A hosszú évek folyamán bekövetkezett látványos fejlődés nemcsak a játékosok számának növekedésében érzékelhető. A sportág szponzorációs ráfordításai világszerte megsokszorozódtak. A játékosok között felosztható nyeremények fokozatosan emelkedtek. A szövetségeken keresztül a versenyrendszerekbe áramló pénz megnövekedett, egyre több tornát rendeztek a világon. A teniszkörforgásba korán bekapcsolódott vállalatok jó időben voltak jó helyen. Meglátták a kínálkozó lehetőségeket a teniszversenyek támogatásában, évekre szóló szerződéseket kötöttek, komoly előszámításokat végezve hatalmas összegeket fektettek be. Investícióik dollármilliókat eredményeztek számukra. A világcégek irányítói azért támogatják egyre több pénzzel a teniszsportot, mert évtizedek óta tartó befektetéseik egyre nagyobb hasznot és elismertséget hoznak számukra a világpiacon, a legnagyobb versenyek és sztárok nevei összeforrnak az általuk fémjelzett produktumokkal. Ezért érdekelték szerződéseik folyamatos prolongálásában. Kutatásom feldolgozása a disszertáció három legfőbb

részében manifesztálódik. Magyarország már visszavonult és ma is aktív elit női teniszezőinek eredményeit veszem alapul regionálisan. Öt dimenzió mentén vizsgálom a játékosok elégedettségét és pénzdíjaik szerepét karrierjük viszonylatában. A posztszocialista országok sportkultúrájának fókuszában vizsgálom az elit női teniszezők sikeres sportteljesítményeinek meghatározó, differenciált tényezőit.

Teljes nemzetközi kitekintéssel 38 OECD ország legjobban teljesítő női játékosait elemzem a világranglista évvégi eredményeit figyelembe véve három eredményváltozó alapján. Vizsgálom a versenyzők összpontszámát, pénzdíjaikat amerikai dollárban, és a lejátszott egyéni mérkőzések nyereséményhányadát. A pénzdíjakat, pontszámokat és lejátszott mérkőzéseket tekintve, 10 nemzetgazdasági mutató segítségével keresem, hogy ezek a változók milyen hatással vannak a legjobbak sikereire. Disszertáciomban az eddigi szakirodalom eredményeit és elméleti következtetéseit tovább gondolva hozom létre saját teoretikus modelletem, és megfogalmazom a teniszsport életpályaként való funkcionálását.

Dolgozatom interdiszciplináris megközelítésű, melyben megtalálhatóak a közgazdaságtan és a sportszociológia fogalmai, módszerei. Ezek segítségével keresem a válaszokat a profi női tenisz és az üzleti lehetőségek viszonylatában.

Célkitűzések

A kutatás célja empirikus vizsgálatokkal igazolni, hogy a volt szocialista Magyarország már visszavonult és ma is aktív elit teniszezőnői sikerességének háttérében milyen tényezők állnak; vizsgálni a játékosok eredményeit, pénzdíjaik szerepét eddigi karrierjük viszonylatában; továbbá feltárni azokat az összefüggéseket, amelyek leginkább jellemzik és befolyásolják a versenyzők eredményességi faktorait.

Alapvető cél annak felmérése, hogy a sikerek háttérében álló erők hogyan hatnak a tenisz üzleti vonatkozásaira, valamint a sporthoz kapcsolódó életpálya modellre.

A kutatás kiter a volt posztszocialista országok elit női teniszezőinek differenciált motivációs tényezőire is.

Doktori disszertációm empirikus kutatásának célja az OECD országok legjobb női játékosait vizsgálva feltárni azokat a gazdasági értékeket és jóléti tényezőket, amelyek a sikerek magyarázatául szolgálnak az idő függvényében. E jellemzők segítségével a cél az adott ország makrogazdasági helyzetének, a közzolgáltatások színvonalának, illetve az általános életszínvonalnak a számszerűsítése, valamint egy előzetes elemzés eredményeként a legfontosabb, szignifikáns magyarázó erővel bíró változók feltérképezése.

A dolgozat alapvetően azokra az üzleti tényezőkre keresi a választ, melyek a tenisziparág meghatározó elemeivé váltak, követve a jelentős mérföldkövek kronológiáját. Elemzi azok hatását a versenyrendezés, a média, a befektetők és a játékosok oldaláról.

A célkitűzések több oldalról értelmezhetők, az elemzések és vizsgálatok kitérnek azokra a tényekre, melyek a női teniszt az egyik legjövedelmezőbb sportággá tették a globalizált világban.

A célkitűzések elérése érdekében a következő kutatási kérdéseket fogalmaztam meg:

1. A női profi játékosok sikeressége milyen dimenziók mentén értékelhető?
2. A magyar már visszavonult és ma is aktív, valamint a poszt-socialista országok elit teniszezőnői mekkora összegek megnyerését tűzik ki célul pályafutásuk során?
3. Vajon a közép-kelet-európai sportolók elképzelhetőnek tartják-e, hogy tenisz karrierjük befejezése után is a sportág körül tevékenykedjenek és azt életpályaként valósítsák meg?
4. Milyen eredményességi faktorok determinálják az abszolút teniszsikereket?
5. Milyen kapcsolat van a különböző jövedelmű OECD országok nemzetgazdasági teljesítménye és a kiváló sporteredmények között?
6. Az OECD országok női versenyzőinek teniszben elért eredményei függenek-e a játékos adott országának különböző makrogazdasági és jóléti tényezőitől?

A kutatási kérdésekhez kapcsolódó hipotézisek:

H1: A női profi játékosoknak megéri a befektetett munka, pénz, energia, az elért és elérhető teniszsikerek szemszögéből.

H2: A magyar már visszavonult és ma is aktív, valamint a posztszocialista országok elit női teniszezői olyan nagyságú pénzdíjak megnyerését tűzik ki célul maguk elé, ami megalapozza teniszkarrierjük utáni életüket is.

H3: Feltételezem, hogy a közép-kelet-európai sportolók pályafutásuk befejeztével, nagy százalékban közel maradnak a sportághoz, a teniszt életpályának tekintik.

H4: A tenisz szerepe átalakult, ezért a makrogazdasági mutatók egyre kisebb szerephez jutnak az OECD országok női versenyzőinek sikereit illetően, elvesztik magyarázó erejüket.

H5: Feltételezem, hogy a szegényebb országok női profi versenyzői jobb eredményeket érnek el, mint a gazdagabb országok játékosai.

Módszerek

A 25 visszavonult és 22 aktív magyar elit teniszezőnő populáció két részből állt. A visszavonult játékosoknál a teljes „sokaságot” vizsgáltam. A visszavonult elit teniszezőnők közül kutatásomba azokat kívántam bevonni, akik pályafutásuk során korosztályos, vagy felnőtt válogatottak voltak, részt vettek nemzetközi pénzdíjas versenyeken és 18-25 életévük betöltése után vonultak vissza a versenyzéstől. Az MTSZ meglévő adatbázisát és nyilvántartását figyelembe véve, a már visszavonult teniszezőnők tekintetében a teljes populáció 43 főből állt. A 43 egykori klasszisból, korabeli edző kollégáim és a szociális média segítségével, 40-et sikerült megtalálnom.

A ma aktívan játszó teniszezőnők közül azokat kívántam bevonni a vizsgálatba, akik eddigi pályafutásuk során vagy indultak már felnőtt női bajnokságon, vagy a fiatalabb korosztályba tartoznak, de már indulási jogosultságot szereztek és jónéhányan megmérettettek nemzetközi pénzdíjas versenyeken is. Az MTSZ nyilvántartását elemezve 30 játékos felelt meg ezeknek a kritériumoknak, vagyis a teljes populáció 30 főből állt.

A mintavétel időpontja a visszavonult teniszezők esetében 2018.01.07. és 2018.04.21. között zajlott. A visszavonult játékosok valamennyien e-mail címükre kapták meg a kérdőívet. A 40 kiküldöttből 25-öt kaptam vissza ($n_1=25$). Az aktív versenyzők az edzők közreműködésével személyesen kapták meg a kérdőívet, melyet 2019.07.16. és 2019.12.03. közötti intervallumban 22-en töltöttek ki ($n_2=22$). Összesen tehát 47

megválaszolt kérdőív érkezett vissza. A kérdőív megválaszolása mindkét populációban önkitöltéses módszerrel történt.

A posztszocialista országok 31 elit női teniszezőjének elemzésekor egy populációt vizsgáltam, a teljes sokaságot, a posztszocialista országok aktív játékosait. Kutatásomba azokat a versenyzőket kívántam bevonni, akik a felnőtt női világranglista legjobb 1200 helyezette között szerepeltek. A Women's Tennis Association 2019. szeptember 30-i adatbázisát és nyilvántartását vettem figyelembe.

A világranglistán szereplő posztszocialista teniszezőnők tekintetében a teljes populáció 209 főből állt. A 209 posztszocialista országból származó teniszező közül a szociális médián keresztül, az általuk publikussá tett elérhetőség segítségével, 127-et sikerült megtalálnom.

A világranglistán szereplő nők valamennyien az általuk megadott szociális média-felületen kapták meg a kérdőívet. A mintavétel időpontja a posztszocialista országok profi teniszezőnői vizsgálatában 2019.09.30. és 2019.11.22. között történt. A 127 kiküldöttből 31-et kaptam vissza ($n_1=31$). Összesen tehát 31 megválaszolt kérdőív érkezett vissza. A kérdőív megválaszolása a populációban önkitöltéses módszerrel történt.

Az adatgyűjtés mindhárom vizsgált populációban szakértői mintavétellel készült, retrospektív adatokat tartalmazó, saját készítésű elektronikus kérdőív felhasználásával a visszavonult és aktív magyar, valamint a posztszocialista elit női teniszezőnők kohorszán végzett kvantitatív adatfelvétellel. A kérdőívet a próbakérdések tapasztalatai alapján állítottam össze és véglegesítettem. A kérdőív három kérdésblokkot tartalmazott. 1. A játékosok pályakezdésére, edzés és verseny intenzitására, ranglista helyezéseire vonatkozóan. 2. A versenyzők profi életútját, pénzdíjaik összegét vizsgálva. 3. A női teniszezők karrierjükkel való elégedettségüket, gyerekként újrakezdési hajlandóságukat és pályafutásuk befejezése utáni tevékenységüket elemezve.

A 38 OECD ország profi női játékosainak sikerességét vizsgálva a következő dimenziók mentén kutattam.

- Az adott évben nyert összes pénzdíj.
- Az egy mérkőzésre jutó pénznyeremény (az adott évben nyert összes pénzdíj és az adott évben játszott meccsek hányadosaként, tekintet nélkül arra, hogy a versenyző megnyerte-e az adott meccset, vagy sem).

- Az adott év egyéni összpontszáma.

Ezek az adatok a WTA adatbázisából származnak, amelyeket 2000-re, 2010-re, valamint 2020-ra gyűjtöttem össze a legjobb 100 sportolóra vonatkozóan.

Magyarázóváltozóként – az adatokat a Világbank adatbázisából nyerve a fenti időszakokra – a következő tényezők kerültek elemzésre:

- GDP arányos államadósság (Central government debt, total (% of GDP))
- Folyó fizetési mérleg egyenlege a GDP százalékában (Current account balance (% of GDP))
- GDP arányos kormányzati kiadások (Expense (% of GDP))
- GDP arányos export (Exports of goods and services (% of GDP))
- GDP vásárlóerő-paritás alapon (GDP, PPP (current international \$))
- Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritás alapon (GDP per capita, PPP (current international \$))
- Infláció (Inflation, consumer prices (annual %))
- Társadalombiztosítás által lefedett népesség aránya (Coverage of social insurance programs (% of population))
- Kormányzati kiadások az alapfokú oktatásra (Current education expenditure, primary (% of total expenditure in primary public institutions))
- Kormányzati kiadások az oktatási szektorban (Current education expenditure, total (% of total expenditure in public institutions))
- GDP arányos kormányzati egészségügyi kiadások (Current health expenditure (% of GDP))
- Egy főre jutó egészségügyi kiadások vásárlóerő-paritás alapon (Current health expenditure per capita, PPP (current international \$))
- Egy főre jutó, külföldi forrásból finanszírozott egészségügyi kiadások vásárlóerő-paritás alapján (External health expenditure per capita, PPP (current international \$))
- A 15 évesnél idősebb korosztály foglalkoztatottsági rátája (Employment to population ratio, 15+, total (%) (modeled ILO estimate))
- Foglalkoztatottsági ráta a 15–24 éves korosztályban (Employment to population ratio, ages 15–24, total (%) (modeled ILO estimate))

- Pénzügyi és biztosítási szolgáltatások aránya a teljes szolgáltatászektorban (Insurance and financial services (% of commercial service exports))
- Születéskor várható élettartam (Life expectancy at birth, total (years))
- HDI (Human development index)
- GINI-index (World Bank estimate)

A keresztmetszeti elemzések eredményeit felhasználva, a 2005–2018. évek közötti időszakra egy panelregressziós elemzést is elkészítettem, amely során a következő eredményváltozók kerültek definiálásra:

- Az adott évben nyert összes pénzdíj.
- Az egy meccsre eső nyert pénzdíj.
- Az adott év normalizált pontszáma.

A versenyzők sikeressége az adott év normalizált pontszámával került reprezentálásra, amelynek számítása

$$Score_{norm,x,y} = \frac{Score_{x,y} - Score_{min,y}}{Score_{max,y} - Score_{min,y}},$$

ahol $Score_{norm,x,y} \in [0,1]$ az X versenyző y évi normalizált pontszáma, $Score_{x,y}$ ugyanezen versenyző adott évi tényleges (abszolút) pontszáma, $Score_{min,y}$ az y évi legalacsonyabb, még a WTA ranglistán szereplő versenyző pontszáma, $Score_{max,y}$ pedig a WTA ranglistán az y évi legmagasabb pontszám.

A panelregresszió során – figyelembe véve azt, hogy mely országokra érhetőek el a makrogazdasági adatok – 36 OECD ország (Costa Rica és Izland kivételével, ugyanis ezen országok versenyzői nem szerepelnek a WTA ranglistán), az adott évben legeredményesebb női versenyzőjének eredményei kerültek elemzésre, a következő magyarázóváltozók segítségével:

- Egy főre jutó egészségügyi kiadások vásárlóerő-paritás alapon
- GDP arányos kormányzati kiadások
- GDP, vásárlóerő-paritás alapján
- HDI index
- GINI index

- A 15 évesnél idősebb korosztály foglalkoztatottsági rátája
- Munkanélküliségi ráta
- Infláció
- GDP deflátor
- A születéskor várható élettartam

A fenti magyarázóváltozók segítségével minden eredményváltozóra egy-egy panelregressziós modellt futtattam, GLS (általánosított legkisebb négyzetek) módszerrel becsülve a regressziós együtthatók értékeit. Bár több szerző javasolja a magyarázóváltozó értékek logaritmizálását, mivel azok nem vezettek szignifikánsan nagyobb magyarázóerővel bíró modellekhez, ezek a továbbiakban nem kerültek tárgyalásra. A Durbin–Wu–Hausman-teszt eredményei alapján mindhárom eredményváltozó esetén a véletlen-hatás modellek használata javasolt, így a továbbiakban ezek eredményei kerültek tárgyalásra.

A teniszsport üzleti aspektusait vizsgálva a dokumentumelemzések során szakirodalmi adatokat és saját empirikus eredményeimet használtam fel annak érdekében, hogy a 2020-as évekre egy fogalmi kört tudjak kialakítani. Különös figyelmet fordítottam a Grand Slam versenyekre. Részletesen elemeztem az egyik legsikeresebb torna, az Ausztrál Open dimenzióit. Leíró statisztikai módszereket alkalmaztam.

Eredmények

A visszavonult játékosok átlagban 7 éves korukban kezdtek teniszezni, 21 órát edzettek hetente és 20 versenyt játszottak évente. A magyar utánpótlás színe-javát alkották, 14-en valamikor vezettek korosztályos ranglistát és 10 teniszezőnek sikerült átvinnie ezt a jó formáját a felnőttek mezőnyébe is, akik adott időpontban a legjobb magyarnak számítottak. Az egyéni világranglista helyezéseik összességében jobb értéket mutattak és többen rendelkeztek ilyennel, de a páros ranglistán eggyel több – azaz 6 – legjobb százon belüli értékkel bírunk, szemben az egyéni 5-tel. Ezekkel a ranglista-helyezésekkel 11-en a legmagasabb kategóriájú Grand Slam versenyeken is rajthoz tudtak állni, de 10-en legalább WTA viadalokon játszottak. Ezzel a tudással a válaszadók legtöbbször több mint 10 országban és 4 földrészen járt.

A ma is aktív teniszezők átlagban kicsivel több, mint 6 éves korukban mentek le először a pályára, közel 10 órát töltöttek edzéssel hetente és több mint 14 versenyen álltak rajthoz évente. 9-en vezettek korosztályos ranglistát, tehát adott pillanatban a legjobb utánpótlás-játékosok voltak. A mai magyar női versenyzők a WTA női egyéni és páros világranglistán is a 100. pozíciót szeretnék elérni a jövőben. Ezeket az eredményeket több mint 3 földrész 9 országában tervezik megvalósítani.

A 25 egykori kiváló magyar teniszező 50%-nak pályafutása alatt nyert pénzdíjaik összege meghaladta az 50 ezer amerikai dollárt. Kisebb százalékuk 10-50 ezer között keresett, míg 36%, akik a legalacsonyabb kategóriában találhatóak. A visszavonultak – saját időszakukban – nem is nyerhettek volna sokkal többet, hiszen a lehetőségeik korlátozottak voltak ebben a tekintetben.

A ma aktívan játszó 22 teniszező válaszaiból kiderül, hogy 68% azt tervezi, hogy a leendő pénzdíjaik összege meg fogja haladni az 50 ezer dollárt pályafutásuk végén. Ez közel 20%-os különbség pluszban a visszavonultakhoz képest. Sőt 23%-a a megkérdezetteknek 10-50 ezer dollár közötti összeggel lenne elégedett pályafutása végén. Az elmúlt évtizedekben a pénzdíjas versenyeken nyerhető összegek a többszörösére emelkedtek. A visszavonultakhoz képest a mai aktív teniszezők sokkal messzebbre tekintenek pénzügyi helyzetüket illetően.

A sikerességet nézve a 25 egykori kiváló magyar teniszezőből 19 elégedett karrierjével, csak 6-an válszoltak nemmel, 22-nek megérte a befektetett munka, energia, edzés, idő és pénz. Ez egy nagyon jó arány, ami azt jelenti, hogy pályafutásuk alatt olyan élményeket szereztek, olyan tulajdonságokra tanította meg őket a tenisz, ami egész életükre kihatással volt és van. Sőt, ha ma lennének gyerekek és ma mennének le először a pályára, 23-man végigcsinálnák ugyanezt.

A 22 ma is aktívan játszó teniszezőből 16-an elégedettek eddigi karrierjükkel, 6-an nem. 20-an válaszolták, hogy az eddigi évek befektetett munkája, energiája, pénze megérte a sok fáradságot. 2 játékos nem biztos benne, talán mással kellett volna töltenie az időt. 21-en még egyszer belevágnának a teniszkarrier építésbe, ha ma lennének gyerekek.

A karrier utáni tevékenység viszonylatában a visszavonultak közül 19-en közel maradtak a sportághoz, és manapság is jelentős szerepet tölt be életükben a tenisz. 11-en

edzősködnék, tehát átadják tapasztalataikat a jövő nemzedékének. 4-en valamilyen teniszklubot vezetnek, ketten saját klubjukban órákat is adnak, és edzéseket is vezetnek. Két volt játékos van, aki mindhárom kategóriában tevékenykedik, tehát az előzőekhez képest még „teniszmamák” is, azaz saját gyerekeiket segítik az előttük álló teniszfeladatok megoldásában.

A ma is aktívan játszó teniszezők legszerteágazóbb válaszai a visszavonulásuk utáni elképzeléseikre érkeztek. 8-an edzősködnének, 7-en valamilyen menedzseri pozíciót képzelnek el, akár sport- vagy klubvezetőként, 1 versenyző biztos teniszmama lesz. 3-an válaszolták, hogy edző–menedzser–teniszmama szerepkört is el tudnának képzelni egyszerre. 3-an nem a tenisz körül képzelik el a civil életüket.

A visszavonult játékosok 15,5 éves korukban játszották első nemzetközi profi versenyüket, átlagban közel 7 és fél évig versenyeztek, és kicsit több mint 23 évesen már befejezték a profi pályafutásukat. Az ő esetükben legtöbbször a korai pályaelhagyás indoka olyan lehetőségek elfogadása volt, amely segítette tanulmányaikat, elsősorban amerikai egyetemeken. A játéktudás, amivel már 18 évesen rendelkeztek, megfelelt a követelményeknek ahhoz, hogy több éves tanulmányi és sportösztöndíjat kapjanak.

A felmérésbe bevont, ma is aktívan játszó elit magyar női teniszezők többségükben már a 2000-es években születtek, átlagban szintén 15,5 évesen játszották le első profi versenyüket. Terveik szerint majdnem 13 évig fognak játszani nemzetközi hivatásos tornákon és átlagban legalább 32 éves korukig szeretnének teniszezni, ami 9 évvel hosszabb, mint a visszavonultak esetében.

A posztoszocialista országok elit női teniszezői átlagban több mint 6 éves korukban mentek le először a pályára. Közel 11 órát tréningeztek átlagban hetente, és több mint 14 versenyen álltak rajthoz évente. 20-an vezettek valamikor utánpótlásranglistát, és országukban előkelő helyet foglaltak el a felnőttek között is. Kicsivel több, mint 15 évesen játszották első pénzdíjas nemzetközi versenyüket, és több mint 12 évig tervezik, hogy a profik között versenyeznek. A jelenlegi egyéni és páros világranglistáik szerteágazóak, de célkitűzéseik messzire nyúlnak. Egyéniben a legjobb 50-ben, párosban a legjobb 80-nal lennének elégedettek a jövőre nézve, amit 4 földrész 18 országában szeretnének elérni.

A 31 volt posztszocialista országbeli elit teniszező 61%-a reméli, hogy pályafutásuk végére a nyert pénzdíjaik összege meghaladja az 5 millió amerikai dollárt. Kisebbszázalékuk megelégedne az 1–5 millió dolláros keresettel is, míg 16% az, akik a legalacsonyabb kategóriában találhatóak. Az elmúlt évtizedekben folyamatosan emelkedtek a versenyeken nyerhető pénzdíjak. A mai játékosok az elődök nyereményeinek többszörösét mondhatják magukénak, még akkor is, ha nem tartoznak kifejezetten a top-játékosok közé. Ezért a mai posztszocialista játékosok, pénzügyi helyzetüket illetően, sokkal bizakodóbban tekinthetnek a jövőbe, mint elődeik.

A 31 ma is aktívan játszó, volt posztszocialista országbeli teniszező válaszaiból kiderült, hogy 16-an elégedettek eddigi karrierjükkel, és csak 8-an válaszoltak nemmel. 7 versenyzőben kételyek vannak az eddigi eredményeket illetően, többet reméltek eddig, de úgy látszik, céljaik előre mutatóak. Ezért adták ők az is-is választ erre a kérdésre. A játékosok közül 24-en voksoltak igennel, miszerint a gyerekkoruk óta befektetett energia, edzésidő, sok utazás és pénz megérte a rengeteg fáradozást. 3-an nem értenek egyet ezzel az állítással, véleményük szerint talán mással kellett volna foglalkozniuk. Nagyon nagy százalékban, azaz 27-en, ha ma lennének gyerekek, ismét elkezdenék teniszkarrierjük felépítését.

A volt szocialista országok elit női teniszjátékosai eltérő módon vélekednek pályafutásuk befejezését illetően. 6-an az edzői pályát választanák, szintén 6-an valamilyen sportcentrumot, vagy klubot vezetnének. 7-en leginkább saját gyerekeiket segítenék, átadva saját tapasztalataikat teniszmamaként. 4-en gondolják úgy, hogy életükben össze tudnák egyeztetni az edzői és a menedzseri funkciót is. 2-en a legbátrabbak, akik mindhárom szerepkörben képesek lennének sikereket elérni jövőbeni civil életükben. A teniszezők elégedettsége, gyerekkoruktól kezdve napjainkig, szubjektív megítélésükben teljesen egyértelmű.

A 2000.-es, a 2010.-es és a 2020.-as évek WTA rangsorán szereplő első száz versenyző eredményességét mérő mutatószámok és a versenyző országának makrogazdasági mutatói közötti keresztmetszeti regressziós elemzések eredményeit áttekintve levonható az a következtetés, hogy az egyes makrogazdasági mutatók magyarázóereje 2000-ről 2020-ra jelentősen – inszignifikáns mértékűre – csökkent. Míg 2000-ben 8 magyarázóváltozó magyarázta legalább 1 eredményváltozó értékének alakulását, illetve

ezek közül három olyan is volt, amely mindhárom eredményváltozó alakulását 1%-os szignifikancia szinten is magyarázta, addig 2020-ban mindössze két és csak 10%-on szignifikáns magyarázóváltozó található az adathalmazban. Érdekes, hogy a kormányzati kiadások és a sportolók sikerességét mérő eredményváltozók közötti negatív irányú sztochasztikus kapcsolat áll fent: azaz, a magasabb kormányzati kiadások – és az ebből fakadó feltehetőleg magasabb életszínvonal – rosszabb sporteredményekre vezet. A korrelációs együtthatók értékei alapján úgy tűnik, hogy a legtöbb makrogazdasági mutató kevesebb mint 10%-át magyarázza az ország versenyzői sikerességének ingadozását.

Érdekes eredmény azonban e tényezők magyarázó képességének gyengülése az időben, ami azt sugallja, hogy bár a fejlettségbeli differenciák nem szükségszerűen csökkennek, de az olló az utóbbi évtizedekben már nem szignifikánsan nyílt tovább, azaz valójában a fejlődő országokban is növekedés volt tapasztalható, ami mind társadalmi, mind gazdasági szempontból, a kilátástalanságból inkább szegényes, de elfogadható, akár élhető szintnek is nevezhetővé vált. Így nincs elegendő hajtóerő a kitörésre. A posztoszocialista országok sikeressége még egy üzenettel szolgál jelen vizsgálataim tükrében: önmagában a gazdasági jólét hiánya nem elégséges a kitörés keresésének lavinaszerű megindulására, sőt valójában egy még épp elfogadható gazdasági színvonal elengedhetetlen, viszont fontosabb a „társadalmi jólét” és a szabadság hiánya.

A 2005.-2018. évi időszakra elvégzett, az OECD országok versenyzőinek sikerességét mutató indikátorok és a versenyző országának makrogazdasági mutatói közötti panelregressziós elemzések eredményei alapján megállapítható, hogy az egy főre jutó egészségügyi kiadások vásárlóerő-paritás alapján, a HDI index és a 15 évesnél idősebb korosztály foglalkoztatottsági rátája, mint magyarázóváltozó, mindhárom eredményváltozó esetében szignifikáns. A legalacsonyabb R^2 érték az adott év normalizált pontszámához tartozó modellhez tartozik, így ezek alakulása magyarázható legkevésbé. Az adott évben nyert pénzdíj, illetve az egy meccsen nyert pénzdíj esetén a determinációs együttható értékei 30,84% és 35,45%. E modellek esetén a GDP, a születéskor várható élettartam, a foglalkoztatottsági és a munkanélküliségi ráta is szignifikáns magyarázóerővel, 10%-os szignifikancia szinten pedig az inflációs ráta is elégséges magyarázóerővel bír. Érdekes, hogy amíg a keresztmetszeti elemzések során a kormányzati kiadások a 2000-dik évi rangsorban még szignifikáns magyarázóerővel bírt,

addig a panelregresszióban ezen magyarázóváltozónak egyetlen esetben sincs elégséges magyarázóereje, ahogyan a – társadalmi egyenlőtlenségeket mérni hívatott – GINI index sem bír megfelelő magyarázóerővel. Utóbbi különösen azért érdekes, mert történelmileg a szegénységből, a társadalmi egyenlőtlenségből való kitörés kulcsa lehet a jó sporteredmények elérése, így feltehető, de a minta adatai alapján nem bizonyítható, hogy magasabb társadalmi egyenlőtlenségek jobb sporteredményekre vezetnek. Ugyanakkor, a GDP-vel való negatív sztochasztikus kapcsolat – bizonyos mértékig ugyan, de – alátámasztani látszik azt a hipotézist, hogy a szegényebb országok versenyzői jobb eredményeket érnek el. Az eredmények foglalkoztatottsági rátával való negatív irányú összefüggése szintén erősíteni látszik ama hipotézist, hogy a szegényebb (alacsonyabb foglalkoztatottsági rátával bíró) országok versenyzői eredményesebbekké válnak, mint a jobb módú (és így magasabb foglalkoztatottsági rátával bíró) országok versenyzői. Szintén ezt az elképzelést látszik alátámasztani a születéskor várható élettartam negatív regressziós együtthatója, amely szerint tehát, ha nő a születéskor várható élettartam, úgy csökken a sportágban elért sikeresség. A munkanélküliségi rátával való szintén negatív irányú sztochasztikus kapcsolat ennek ugyanakkor ellentmondani látszik: eszerint ugyanis a növekvő munkanélküliség csökkenti a sportsikereket.

A 2005–2018 közötti 14 éves periódust két 7 éves, 2005-2011, illetve a 2012-2018 évi időszakra elvégzett, az OECD országok versenyzőinek normalizált éves összpontszámának, összes éves pénznyereményének, valamint az egy meccsre eső pénznyereményének és a versenyző országának makrogazdasági mutatói közötti panelregressziós elemzések eredményei, illetve a két időszak becsült regressziós együtthatójának különbségét vizsgáló próbatatisztika értékei alapján nem bizonyítható az a feltevés, hogy az idő előrehaladtával az egyes makrogazdasági mutatók regressziós együtthatói szignifikánsan változnának, különösen nem olyan mértékben, hogy azok elveszítsék szignifikáns mivoltukat. A sportolók eredményességét leginkább magyarázó három változó – jelesül az egy főre jutó egészségügyi kiadások vásárlóerő-paritás alapján, a HDI index és a 15 évesnél idősebb korosztály foglalkoztatottsági rátája – mind a 14 éves időszak egészére, mind a két hétéves időszakra nagyjából hasonló p –értékkel bír, annak ellenére, hogy a regressziós együttható abszolútértéke egyes esetekben jelentősen eltér a két időszakban.

Dokumentumelemzéseim alapján az Ausztrál Open dimenzióit vizsgálva összességében megállapítható volt, hogy 2001-től – az akkori 13.9 millió dollárról – 351%-kal nőttek a pénzdíjak 2019-re.

A 2020. évi összdíjazás elérte a 71 millió ausztrál dollárt. Az eddigi tendenciákat követve, a nyereményalap folyamatosan emelkedett, a 2007-es 20 millióról több mint a háromszorosára nőtt a versenyzők által hazavihető pénzdíjak összege. Az elmúlt két évtizedben összességében 412%-kal lett magasabb a versenyen nyerhető jutalom. A 128-as női és férfi főtábláinak első fordulóban vereséget szenvedő játékosai 90 000 dollárral gazdagodtak.

A KIA dél-koreai autógyár, a Grand Slam verseny támogatásának is a háttérében, üzleti eredményeinek növekedését prognosztizálta a 2021-es évre vonatkozóan. Az átlagos eladási árak emelkedésének köszönhetően, a világszintű, nagykereskedelmi bázisokon alapuló értékesítést közel 3 millió darabra tervezték. Ez 12,1%-os növekedést jelent az előző évihez képest. A KIA működési haszonra vonatkozó elvárásai és előrejelzései is nőttek az előző évi értékekhez viszonyítva. A megcélzott működési haszonkulcs 2021-re 5,4, 2025-re pedig már 7,9 százalék. Egyértelműen realizálni tudják befektetéseik megtérülését. A cég, mint stratégiai partner 2002-től a fő támogató, szerződése 2023-ig szól. Az ITF-fel és a Tennis Australia-val együtt óriási üzleti lehetőséget lát a versenyben. Ez a megállapodás az ausztrál sport történetének legnagyobb támogatási szerződése. A KIA-n kívül szponzor még – csak a legnagyobbakat említve – a Rolex svájci óragyár, az ANZ új-zélandi légitársaság.

A Rolex egyedülállóan hosszú ideje járul hozzá a globális kultúrához. Az Ausztrál Openen kívül kiemelt partnere a többi Grand Slam tornának is. Több mint 40 éve van jelen a köztudatban, maximálisan tiszteletben tartva a tenisz hagyományait. A gyár termékei a pontosságon felül az időtlen esztétika jegyeit is magukon hordozzák. A dinamikus és gyönyörű időmérők visszatükrözik a verseny szellemét.

A 2019-es év rekord bevételt termelt az Ausztrál Openen. A verseny két hete alatt 796435 jegyet értékesítettek a helyszínen, 50 ezerrel többet, mint előző évben. Az első hét szombatján minden eddigi eredményt felülmúlva, közel 90 000 ezren látták élőben a mérkőzéseket. A tengerentúlra sugárzott televíziós közvetítés több mint 900 millió otthonban vált elérhetővé. A szervezők 30,4 terabyte internetes forgalmat bonyolítottak le.

Következtetések

Kutatási eredményeim alapján, az általam felállított hipotézisek az alábbiak szerint igazolódtak be vagy kerültek megcáfolásra.

- Az első hipotézis (**H1**) megerősítést kapott, mivel a magyar elit már visszavonult és ma is aktív női játékosai, valamint a volt szocialista országok profi női teniszezői megerősítették azt a feltevésemet, hogy a női versenyzőknek az eddig elért és jövőben elérhető teniszsikerek szempontjából megéri az általuk edzéseken és versenyeken befektetett munka, ráfordított pénz és energia.

Tézis 1: A közép-kelet-európai országok női profi tenisz játékosainak megérte a teniszbe történt befektetés.

- A második hipotézis (**H2**) egyértelműen bebizonyosodott, mert az általam vizsgált közép-kelet-európai sikeres női teniszezők olyan nagyságú pénzdíjak megnyerését tűzik ki célul maguk elé, amivel meg tudják alapozni pályafutásuk befejezése utáni civil életüket is.

Tézis 2: Az elit női profi játékosok pénzdíjaikkal megalapozzák civil életüket is.

- A harmadik hipotézis (**H3**) teljes mértékben igazolható, mert az általam vizsgált mintákban tendencia jelleggel volt felfedezhető az a tény, hogy a női profi teniszezők versenyzői teniszkarrierjük végeztével is a sportág körül tervezik tevékenységeiket. Közel maradtak és terveik szerint közel is fognak maradni a teniszhez, azt életpályájuknak tekintik.

Tézis 3: A női profi teniszezőnők a sportágot életpályájuknak tekintik.

- A negyedik hipotézis (**H4**), miszerint a tenisz szerepe átalakult és ezért a makrogazdasági mutatók egyre kisebb szerephez jutnak a sikereket illetően, mert elvesztik magyarázó erejüket, elfogadásra került. A profi női játékosok adott országbeli makrogazdasági környezete ugyan szignifikánsan befolyásolja sikereiket, de ugyanakkor egyértelműen nem bizonyítható, hogy a társadalmi egyenlőtlenségek evidenciaként vetítik előre a jó sporteredményeket.

Tézis 4: A globalizációval a nemzetállamok gazdasági szerepe irrelevánsá vált a teniszben elért sikereket illetően.

- Az ötödik hipotézis (**H5**) csak részben bizonyult igaznak, mert nem feltétlenül a szegényebb országok női versenyzői érnek el jobb sikereket a teniszben. Ugyanakkor ezen országok versenyzői, a szerényebb anyagi lehetőségeikhez képest, teniszháttérüknek, tárgyi és személyi feltételeiknek, valamint tradícióiknak köszönhetően – hozzátevé saját tehetségüket és szorgalmukat – érnek el világraszóló eredményeket.

Tézis 5: Az elit női teniszezők sikerei országaik anyagi helyzetétől függetlenül kiegyenlítődték.

A közép-kelet-európai és OECD országok elit profi női teniszezői nap-nap után méretetik meg magukat a nemzetközi teniszszövetségek rendkívül korrekt és kiszámítható versenyrendszerében. Győzelmeikkel egyre feljebb jutnak a világranglistán és még rangosabb tornákon tudnak rajthoz állni. Hosszú éveken keresztül keményen edzenek és mindent alárendelnek sikereik érdekének. 1. és 2. hipotézisemet maximálisan igazolva látom, miszerint a női profi játékosoknak megéri az az erőfeszítés, amivel eredményesek tudnak lenni sportágukban és olyan anyagi javakra tudnak szert tenni, amivel megalapozzák pályafutásuk befejezése utáni civil életüket is.

Céлом volt feltárni, hogy a világ élvonalába tartozó teniszezők mitől válnak sikeressé, milyen eredményességi faktorok dominálnak a kiváló teljesítmények elérésében.

Kutatási eredményeim igazolták, hogy a visszavonult és ma is aktívan játszó magyar elit teniszezők siker faktorait és eredményességi tényezőit generációs különbségek befolyásolták. A közel azonos teniszgyőzelmeket elérő játékosok számos ponton hasonló elveket vallottak pályafutásukat illetően.

A posztszocialista országokban a bekövetkezett társadalmi változások tették lehetővé női játékosaik térnyerésének növekedését. Motivációs sajátosságait vizsgálva jutottam arra az eredményre, hogy a mai versenyzők, felnézve szupersztár elődeik teljesítményére, bizonyították sportáguk megváltozott státusát szülőföldjükön.

Megpróbáltam feltárni, hogy a játék hogyan válik hivatássá, életpályamodellé.

3.hipotézisem is megállta a helyét, hiszen mindhárom mintában bebizonyosodott, hogy a tenisz globális fejlődése remek lehetőséget teremt egy életpálya kiépítésére. A játékosok

szorgalmukkal és tehetségükkel olyan anyagi javakra tehetnek szert, ami megéri nekik a 10–15 éven keresztüli erőfeszítéseket.

A megnyerhető pénzdíjak eléréséért hivatásszerűen végzik tevékenységüket, amivel meg tudják alapozni karrierjük befejezése utáni egzisztenciájukat is.

A WTA nyugdíjprogramja hosszútávú biztonságot eredményez a női profi teniszezőknek. A sportágak közül egyedülállóan teremt alternatívát a pályafutásukat befejező elit játékosoknak civil életükben is.

Céлом volt továbbá elemezni, hogy milyen makroökonómiai változók és gazdasági szempontok játszanak szerepet az üzleti alapon működő versenytenisz fejlődésében. 4.hipotézisem azért került elfogadásra, mert az OECD országok legjobb női játékosainak sikerei háttérében álló makrogazdasági tényezők elemzéséből azt a következtetést vontam le, hogy a társadalmi jólét hiánya nagyon fontos inspiráció a versenyzők számára. Ugyanakkor meg kellett jegyezmem, hogy egy bizonyos tényező módszertana a társadalmi egyenlőtlenségeket jóval inkább gazdasági mérőszámokból vezeti le.

5.hipotézisem azért került csak részben elfogadásra, mert az 1990-es évek óta csökkent a nemzetgazdasági mutatók szerepe a teniszsportban, a makroökonómiai teljesítmény és a sporteredmények közötti kapcsolat irrelevánssá vált, a makrogazdasági értékek egyre kisebb szerepet játszottak a teniszsikerekben. A globalizációval a nemzetállamok jelentősége csökkent. A különböző nemzetiségű profi játékosok a legtöbb esetben nem a szülőföldjükön élnek és készülnek a versenyekre.

A teniszsport üzleti tényezőit vizsgálva bizonyosodott be, hogy a sportipar tortájából jelentős szeletet képvisel. A legnagyobb világcégek menedzsmentjei a megfelelő költség-haszon számítások alapján hosszútávú szponzorszerződéseket kötnek a versenyrendezőkkel és a játékosokkal. A versenyzők megnyerhető és megélhetést biztosító pénzdíjai évről évre emelkednek, ezzel biztosítva a sikeres játékosok elégedettségét.

A sportszakmai és sportpolitikai tervek, akciók, finanszírozási formák kialakításakor a disszertációmban is megtalálható összehasonlító elemzések jelentős segítséget nyújtanak. Ugyanakkor mivel a modellek magyarázóereje (R^2) meglehetősen szerény, ami a sikertényezők magyarázóváltozóinak nem teljes körét mutatja. Másképpen, a kimaradt

változók jelentős hatást gyakorolhatnak a sikerre, így a szakmapolitikai döntések akár az eredményekkel szembemenőek is lehetnek.

Disszertációhoz kapcsolódó saját publikációk jegyzéke

Kincses G, Árva G, Ormos M. (2023) Makrogazdasági adatok által determinált tenisz sikerek 38 OECD ország elit női játékosának vizsgálatában. *Információs Társadalom*, 3. (*forthcoming*)

Bartha Zs. Kokai A. Kincses G. Sport digitalization, between recreation and the Olympic games. In: Rad D, Dughi T, Maier R, Egerău A. (szerk.), *Applied Research in Digital Wellbeing*, Peter Lang, Berlin, 2022: 93-102.

Kincses G, Ormos M, Bartha Zs. (2021c) Magyar női teniszezők elégedettségvizsgálata és a sportág életpályamodellként való megvalósítása az infokommunikáció fejlődésének tükrében. *Információs Társadalom*, 3: 9-25.

Kincses G, Ormos M, Bartha Zs. (2021b) Az üzlet szerepe a teniszsportban. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 92: 59-64.

Kincses G, Ormos M, Bartha Zs. (2021a) Motivational peculiarities of elite women tennis players from the post-socialist countries. *Entrepreneurship and Sustainability*, 3: 582-591.

Bartha Zs, Kokai A, Kincses G. (2021) Új trendek a falmászásban, digitális rekreáció. *Recreation*, 1: 28-31.

Kincses G, Ormos M, Bartha Zs. (2020) Retired and Active Hungarian Elite Women Tennis Players' Successfulness in the Light of Tennis Becoming a Business. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 88: 37-44.